

POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

Téma: *METAFORA ako kognitívny jazykový a kultúrny fenomén v angličtine*

Autor: *Mgr.Elena Cipriánová, PhD.*

Oponent: *doc.PhDr. Rita Rafajlovičová, PhD.*

Predložená práca – vedecká monografia *Metafora ako kognitívny jazykový a kultúrny fenomén v angličtine* sa venuje problematike metafory, t.j. nepriameho, obrazného pomenovania. Vychádzajúc zo štúdia prác kognitívnych lingvistov, autorka Mgr. Elena Cipriánová, PhD., definuje miesto a funkcie tohto výrazového prostriedku v lingvistike, kategorizuje metaforické výrazy v anglickom jazyku a v neposlednom rade skúma podobnosti a odlišnosti, resp. variabilitu spôsobov jazykového vyjadrenia metafor v jednotlivých jazykových kultúrach.

Metafora ako jadro ľudského myslenia a tým aj sociálneho života (G.Lakoff) je v jazyku veľmi často používaná a zasluhuje si preto osobitný zreteľ skúmania i prezentácie. Výber témy habilitačnej práce, ktorý zrejme vyplynul z dlhodobého záujmu autorky o interdisciplinárny výskum jazykovej variácie, analýzy vplyvu sociokultúrnych faktorov na priebeh interkultúrnej komunikácie, ako aj z jej záujmu o kognitívnu lingvistiku a výskum teórie konceptuálnej metafory a metonymie a medzikultúrnych rozdielov v metaforickej štruktúre pojmového systému a jej vyjadrenia v jazyku preto považujem za aktuálny a z hľadiska jej uchopenia aj za inšpiratívny. Predložená práca bude mať nepochybne praktické využitie v pedagogickej praxi habilitantky ako aj pri ďalšom skúmaní problematiky metaforických výrazov v odlišných jazykových kultúrach.

Publikácia je rozvrhnutá do štyroch centrálnych kapitol. V úvode práce sa autorka zameriava na stručné prezentovanie teórie konceptuálnej metafory a na odlišné ponímanie pôvodu metafor.

V prvej kapitole pri spracovaní teoretických východísk výskumu sa autorka snaží definovať základné pojmy o ktoré sa následne v práci opiera, pričom stručne načrtáva rôznorodosť prístupov autorov k ich definovaniu. Autorka tu predstavuje metaforu ako jadro ľudského myslenia, vychádzajúc z prác lingvistov, ktorí sa venujú kognitívnej teórii konceptuálnej metafory. Odvolávanie sa na názory iných odborníkov by sa však žiadalo zavŕšiť určitou syntézou a hlavne jednoznačným prezentovaním vlastného ponímania metafory. Takéto zacielenie by bezpochyby zvýšilo aj koherenciu celej kapitoly. Aj napriek tomu, že pracovala s dostatočným množstvom zdrojov, v rámci teoretickej literatúry sa autorka opiera predovšetkým o práce predstaviteľov amerického kognitivizmu (G. Lakoff, M. Johnson, R. W. Gibbs, J. Grady).

V tejto časti práce predstavuje aj konceptuálnu metaforu a jej realizácie v každodennej komunikácii prostredníctvom metaforických výrazov, čím dáva čitateľovi stručný obraz o predmetnej problematike a o východiskách jej výskumu. Obohatením a rozšírením záberu pri analýze daných javov by mohli byť aj ďalšie teoretické práce a zborníky reflektujúce problematiku metafory v lingvistike, ako aj historický náhľad do skúmanej problematiky.

Druhá kapitola s názvom *Kategorizácia metaforických výrazov v anglickom jazyku* sa zaoberá sa aj funkciami jazykových metafor v komunikácii. Metaforické výrazy autorka delí na konvenčné, mŕtve a aktuálne. Metaforické výrazy, ako pevnú zložku slovnej zásoby charakterizuje aj z lexikologického, morfológického, syntaktického a sémantického hľadiska. Autorka tu poukazuje aj na rozdiely, resp. vzájomné prelínanie pojmov metafora, kolokácia, idiomatický výraz a frázové sloveso, venuje sa aj funkciám metafor v rôznych oblastiach spoločenského života a vysvetľuje príčinu a potrebu vzniku nových metaforických výrazov v spojitosti s technologickým pokrokom a vývojom vedeckého poznania, čo ilustruje aj autentickými príkladmi vybraných z rôznych typov textov. Osobitný priestor venuje úlohe metafor v publicistickom, vzdelávacom, umeleckom, ekonomickom a politickom diskurze. Na škodu veci však je, že nejednotná grafická úprava (grafické odlíšenie autorkinho textu a prevzatých/citovaných textov ako aj zvýraznenie určitých metaforických výrazov) narúša prehľadnosť a orientáciu v texte. Prínos úvodných kapitol by zvýšilo prepojenie, usúvzťažnenie či syntetizovanie kategorizácie, resp. klasifikácie metafor tak, aby čitateľ získal ucelený prehľad o rôznych typoch metafor. Klasifikácia metafor sa totiž implicitne nachádza aj v texte prvej kapitoly.

Tretia kapitola s názvom *Metafora a kultúra* nahliada na metaforu ako na univerzálny a kultúrne variabilný jav. Autorka tu veľmi stručne popisuje vznik konceptuálnych metafor a pomocou príkladov z prác Gradyho (1999) a Sweetsera (1990) potvrdzuje existenciu univerzálnych konceptuálnych vzorcov a podporuje aj tvrdenie, že rovnaké konceptuálne metafory môžu vzniknúť v rôznych krajinách a rozdielnych jazykových kultúrach. Viac priestoru však v tejto kapitole venuje práve konceptuálnym metaforám, ktoré odrážajú špecifiká jednotlivých kultúr a líšia sa vďaka rozdielnemu využívaniu zdrojových oblastí v danom prostredí. Na ilustráciu rozdielnosti metafor uvádza príklady z niekoľkých zdrojových domén, ako napr. zvieratá, farby, voľno časové aktivity. Osobitá časť kapitoly je venovaná medzi kultúrnym rozdielom v používaní metafor s využitím pomenovaní častí ľudského tela, a to nielen medzi anglickým a slovenským jazykom ale aj inými jazykovými kultúrami.

Praktickú časť práce predstavuje štvrtá kapitola, rozdelená do viacerých podkapitol, v ktorej autorka prezentuje vlastný výskum zameraný na analýzu korpusu anglických

a slovenských textov za účelom identifikácie cieľových oblastí, ktoré sú konceptualizované prostredníctvom orgánu zraku. Vzhľadom na charakter výskumu si autorka zvolila metódu korpusovej analýzy, pričom svoj výskum sústredila na kontrastívnu analýzu slova „oko/eye“ ako zdrojovej domény konceptuálnych metafor. Tu by sa žiadalo vyčerpávajúcejšie zdôvodnenie prečo sa autorka rozhodla práve pre túto časť ľudského tela.

Napriek nespornému prínosu tohto výskumu, náročného hlavne na identifikáciu a rozlíšenie významov a spracovanie výsledkov, je nutné upozorniť na niektoré metodologické a formálne nedostatky, z ktorých za najzávažnejšie možno považovať nasledovné:

- v práci nie je/sú explicitne stanovená/é hypotéza/y ani výskumné otázky, hoci vzhľadom na povahu výskumu by sme ich formulovanie považovali za relevantné;
- žiadalo by sa podrobnejšie popísať, resp. spresniť, aké žánre sú dominantne zastúpené v korpusovom materiáli. Práve bližšia žánrová charakteristika oboch korpusov by mohla totiž osvetliť odlišnú lexikálnu prezentáciu a stupeň konvencionalizácie jednotlivých metafor;
- výskumná časť práce má neštandardnú štruktúru, ktorá nie je celkom v súlade s požiadavkami na vedeckú monografiu;
- práca nemá náležitú vydavateľskú úpravu, chýba resumé v cudzom jazyku, zoznam skratiek, tabuliek, atď., prípadne menný register;

Autorka na str. 62 píše, že „...cieľom bolo zistiť výskyt slovných spojení s lexémou eye/oko v anglickom a slovenskom korpuse, distribúciu doslovných a figuratívnych výrazov.“ V súvislosti s identifikáciou rozličných významov by bolo napríklad zaujímavé zistiť nielen celkovú frekvenciu frazém s lexémou „oko“ vo všetkých typoch textov, ale aj frekvenčné zastúpenie jednotlivých metafor v konkrétnom textovom type.

Predložená práca je po obsahovej stránke na štandardnej úrovni. Grafická úprava textu miestami sťažuje plynulé sledovanie myšlienkového línie, avšak neznižuje obsahovú hodnotu práce. Oceňujem autorkinu zaniietenosť a odbornú fundovanosť v skúmanej oblasti. Pri hodnotení formálnej, jazykovej a štylistickej úrovni práce je nutné konštatovať, že práca je na dobrej úrovni. Aj keď pripúšťame, že názory na štruktúru kapitol môžu podliehať subjektívnemu chápaniu súvislostí, ucelenosť teoretickej časti by zvýšila kapitola o prehľade výskumov v danej oblasti, ktorá by dotvorila kontext a súčasne podčiarkla miesto a prínos výskumu habilitantky.

Celkovo možno konštatovať, že daná publikácia môže slúžiť ako solídny a podnetný zdroj informácií pre všetkých záujemcov o skúmanie rôznych modelov „ozvláštňenia“ každodennej

reality. Zistenia autorky môžu byť inšpiratívne aj pre prípadné ďalšie konfrontačné skúmania foriem a funkcií konceptuálnych metafor v iných jazykoch.

Na základe posúdenia jej habilitačného spisu ako aj habilitačnej práce *Metafora ako kognitívny jazykový a kultúrny fenomén v angličtine* autorky *Mgr. Eleny Ciprianovej, PhD.* odporúčam prijať prácu na obhajobu a po úspešnej obhajobe odporúčam habilitantke udeliť vedecko-pedagogický akademický titul **docent** v študijnom odbore 2.1.32 cudzie jazyky a kultúry.

V Prešove, 06. marca 2015

doc.PhDr. Rita Rafajlovičová, PhD.

Inštitút anglistiky a amerikanistiky
Filozofická fakulta PU v Prešove